

УДК 378

Використання педагогічних ідей Я.П. Ряппо в сучасній освіті

Аліна Ігнат'єва,

викладач,

Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди

Сучасна педагогічна освіта і наука спрямовані на реалізацію державної політики у сфері розвитку загальної, професійно-технічної і вищої освіти. Ефективне вирішення проблеми кадрового забезпечення галузей наукового, промислово-виробничого, громадського життя країни неможливе без формування комплексної системи відтворення позитивних надбань минулого з урахуванням вимог і сучасних потреб суспільства, держави, роботодавців. Про це наголошено у нормативних документах: Національна доктрина розвитку освіти в Україні; програма „Вчитель”; Національна стратегія розвитку освіти на 2012–2021 роки; Державна цільова програма розвитку професійно-технічної освіти в Україні на 2011–2015 роки; програма економічних реформ на 2010–2014 роки.

В контексті реформування сучасної освітньої галузі особливе зацікавлення викликає період першої третини ХХ століття, який позначився пошуком оптимальних шляхів розбудови національного шкільництва. Цей історичний період характеризується активізацією процесів самоусвідомлення української нації в усіх галузях життєдіяльності, розвитком суспільних наук, прогресуванням управлінських регулятивів у системі освіти, впровадженням інновацій у структурі загальних і професійних навчальних закладів та змісті освіти.

Процес глобалізації освіти, який відбувається сьогодні, має певні історичні аналогії у минулому. У цьому плані треба проаналізувати педагогічний доробок науковців, які брали участь в уніфікації оригінальної і самобутньої освітньої системи в УСРР на початку 1920-х рр. Серед просвітників, українських громадських діячів в освітній галузі цікавим є досвід Я.П. Ряппо, який продемонстрував приклад раціонального поєднання національних традицій та, інших країн світу.

Вивчення педагогічної теорії та практики характеризується накопиченням цінного досвіду, який має стати ґрунтом для побудови цілісної системи. Фундаментальні проблеми використання педагогічних ідей Я.П. Ряппо розкрито в роботах Сухомлинського В., Філоненко С., Фурсенко Л.І., Самоплавської Т., Якушко Н.М.

Мета статті — аналіз використання педагогічних ідей Я.П. Ряппо в сучасних умовах.

Останнім часом активізувався процес руйнації традицій національної системи освіти, яка займала провідні позиції у світі. Цей процес відбувається, насамперед, під впливом загальних глобалізаційних процесів у всіх сферах життєдіяльності суспільства, зокрема в освіті. Безперечно, національна система освіти повинна враховувати і використовувати світові освітні здобутки, як це відбувалось у сис-

темі освіти УРСР у 20-і рр. ХХ століття. Проте механічне їх копіювання і перенесення в українське освітнє середовище є, на наш погляд, згубним [5].

Гогодні частково враховано досвід моделі освіти 1920-х рр. Зокрема: введення ступенів навчання, надання технікумам статусу вищих професійних навчальних закладів I–II рівнів акредитації, забезпечення професійної наступності на різних стадіях навчання тощо. Та у зв'язку зі значним скороченням мережі професійно-технічних училищ, на наш погляд, частину середніх шкіл і ліквідованих ПТУ слід перетворити на професійні школи, які б давали випускникам у 16 років середню освіту та певну спеціальність (бухгалтера, програміста, продавця тощо). По-перше, у сучасних економічних умовах для багатьох сімей чинник ранньої спеціалізації є єдиним законодавчим засобом фізичного існування. По-друге, раннє поєднання загальної та спеціальної освіти дозволить заощадити певну частину бюджетних коштів.

В результаті здійсненого аналізу публіцистичної і видавничої діяльності діяча слід зазначити, що висновки, зроблені Я.П. Ряппо з проблеми історії становлення та розвитку загальноосвітньої школи 1920–1933 рр., актуальні в умовах реформування загальноосвітньої школи і в наш час. При цьому необхідно усвідомлювати, що загальноосвітня школа як одна з найбільш соціально уразливих гуманітарних сфер суспільства потребує постійної фінансової та матеріальної допомоги з боку держави та суспільства.

Вважаємо також справедливим звернення сучасних освітян до проблеми врахування соціального чинника в національній системі освіти. Зокрема, переважна більшість сучасних нормативних документів конкретизує, як саме навчальні заклади, просвітні, наукові установи виконують соціальне замовлення. Одним із доцільних шляхів визнане введення регіонального компонента у навчальні плани шкіл. Як бачимо, ця пропозиція Я.П. Ряппо отримала подальший розвиток [1].

В сучасних умовах передпрофесійної підготовки залишаються актуальними пропозиції освітянина щодо комплексних навчальних програм, зміст яких зорієнтований на врахування реалій життя людини у конкретних умовах.

Узагальнення досвіду організаційної і громадсько-педагогічної діяльності Я.П. Ряппо зазначило значний його доробок у галузі соціального виховання і патронування родин. Дослідження переконливо довело, що досвід відкритого, денного, цілодобового, навчального дитячого будинку, дитячого містечка, трудової колонії та комуни нині дуже актуальний не тільки в Україні і Росії, а й у інших країнах. Залишившись без батьківської опіки, діти та підлітки, викинуті на вулицю, регулярно поповнюють лави кримінальних злочинців. За даними науковців, нині у Росії налічується приблизно два, а в Україні — понад мільйон безпритульних дітей. Витрати на утримання в місцях позбавлення волі одного злочинця в Україні становлять приблизно дві тисячі американських доларів на рік, а кількість ув'язнених перевищує 230 000. Тому в ідеї дитячих будинків різних форм, соціального патронування, а також пропозиції Я.П. Ряппо ширше використовувати засоби соціального виховання (суспільно корисна праця, організація вільного часу підлітків поза межами навчального закладу, клубна робота), здійснення систематичної педагогічної просвіти батьків, залучення до соціально-педагогічної роботи громадських об'єднань, ми бачимо не тільки педагогічну, морально-етичну, а й економічну доцільність.

Цікавим для сучасності вважаємо пропозиції Я.П. Ряппо щодо роботи шкіл-клубів, які він називав „революцією освіти”, „основою свободи школи”. Навчання у таких школах відбувалося у формі зборів, на яких обговорювалися цікаві для юнацтва теми. Призначення шкіл-клубів полягало у формуванні в учнів організаторських навичок. Ці заклади мали сприяти «кристалізації у підлітків соціалістичного світогляду».

Проведене дослідження дало змогу виявити цінний педагогічний досвід Я.П. Ряппо в практиці роботи у вищих навчальних закладах. Зокрема не втратили актуальності практичні пропозиції Я.П. Ряппо щодо використання прийомів активізації діяльності студентів на лекціях, а саме: складання резюме, написання рецензій, конспектних виписок, розробка структурно-логічних схем навчального матеріалу тощо) [3].

Проаналізовані методичні поради з наукової організації праці, розроблені Я.П. Ряппо, засвідчили, що деякі рекомендації не втратили цінності і можуть бути творчо використані в умовах сьогодення вищих навчальних закладів. Педагог пропонував перед лекційним курсом провести для студентів методичний семінар, на якому викладач ознайомлював би студентів з навчальним планом і програмою, вказував на зв'язки з іншими дисциплінами (в сучасних університетах цей аспект має назву „структурно-логічна схема вивчення дисципліни”). Безумовно, вимога педагога про те, що методичний семінар виконує політико-ідеологічну виховну мету втратила актуальність, однак вважаємо, що елемент виховуючого спрямування методсемінари мають реалізувати. Наприклад, це може бути формат виховання професійно цінних якостей, робота з формування професійного світогляду тощо.

Актуальними в наш час вважаємо методичні пропозиції Я.П. Ряппо про організацію у закладах вищої професійної освіти виробничих практик. Так, ним виділено такі їх види: оглядова, інженерна, технічна (аналіз виробництва); виробнича, стажування після теоретичного курсу — для виконання залікової, кваліфікаційної роботи; післяінституційна практика — для адміністративних, наукових і керівних кадрів [2].

Слушною вважаємо рекомендацію Я.П. Ряппо про організацію роботи з груповим методистом, який би ніс відповідальність за відвідування студентами навчальних занять, дотримання ними навчаль-

ної дисципліни, наукової і професійної етики у спілкуванні з професорами. Груповий методист має такі обов'язки: розроблення розкладу навчальних занять, самопідготовки, самостійної роботи студентів; консультування студентів щодо вибору керівників науково-дослідних робіт; поточний контроль навчальних досягнень студентів щодаки; навчально-виробничі наради-«п'ятихвилинки»; розробка змінно-зустрічних планів для працюючих студентів.

У ході дослідження виявлено, що для подолання проблеми низької підготовленості молоді до вступу у вищі навчальні заклади Я.П. Ряппо пропонував організувати курси підготовки робітничої молоді. Ця ідея досить ґрунтовно розроблена в умовах сучасності. Поряд із цим, аналіз педагогічної практики діяча народної освіти засвідчив, що деякі його пропозиції не реалізовані в освітній практиці. Наприклад, Я.П. Ряппо пропонував заходи, які не отримали практичного втілення через фінансові обмеження, труднощі організаційного аспекту:

1. Проводити по школах додаткові прийоми на курси усередині навчального року.
2. Знизити плату за навчання на курсах.
3. Переглянути мережу курсів і, в разі потреби, організувати курси на великих промислових підприємствах, у районах, віддалених від центру.
4. Утворити сприятливі умови для роботи на курсах: забезпечити курси висококваліфікованими викладачами з досвідом педагогічної роботи, забезпечити слухачів необхідною літературою, навчальним приладдям.
5. Залучити до організації курсової підготовки окружні організації, органи місцевої влади, профспілки, представників роботодавців.

Я.П. Ряппо був ініціатором постійних аналітичних і експериментальних досліджень, які мали передувати введенню будь-якої методичної новації. Ця позиція позитивно характеризує ученого і

педагога-практика. Його пропозиції можуть бути творчо використані в сучасних вищих навчальних закладах, в яких запроваджено кредитно-модульну систему навчання, нові форми і методи навчання, нові види роботи.

Вищевикладені матеріали дали підстави для розробки змісту програми спецсеминару з історії педагогіки „Педагогічна спадщина Я.П. Ряппо”. Цей семінар доцільно ввести як варіативний компонент фахової психолого-педагогічної підготовки, який передбачає проведення самостійної роботи студентів з педагогічною літературою, організацію студентських мікродосліджень, науково-пошукову роботу з першоджерелами.

Спецсеминар проводиться у формі мікродосліджень, студентських наукових звітів, конференцій тощо. На початку семінару за пропозицією керівника студенти утворюють мікрогрупи (4–7 чоловік), які отримують списки проблемних запитань з теми заняття. Упродовж 0,5–0,8 год студенти розробляють варіанти відповідей, готують виступи. Кожна підгрупа обирає доповідача. Інші студенти мікрогрупи відповідають на додаткові запитання, що їх задають керівник та студенти інших підгруп. Наприкінці заняття викладач підсумовує й оцінює результати роботи студентів.

Змістовно спецсеминар „Педагогічна спадщина Я.П. Ряппо” складається із двох змістових модулів: „Становлення педагогічних переконань і управлінська діяльність Я.П. Ряппо”; „Аналіз науково-публіцистичних праць Я.П. Ряппо”.

Цей спецсеминар рекомендовано для студентів, що здобувають ступінь магістра. Метою занять визначено: на основі вивчення та аналізу оригінальних творів Я.П. Ряппо, історичної та сучасної педагогічної літератури поглибити і систематизувати педагогічні знання студентів, створити умови для осмислення та усвідомлення можливості творчої ретроспекції методики порівняльного аналізу педагогічних систем з урахуванням ідей народності виховання, опори на націо-

нальний характер освіти, організації професійного навчання та ін.; висвітлити внесок Я.П. Ряппо у становлення вітчизняної системи загальної освіти, організації соціального виховання, професійної освіти. Показати актуальність і доцільність вивчення здобутків Я.П. Ряппо у сучасних умовах вітчизняного шкільництва й розвитку педагогічних наук.

Перший змістовий модуль „Становлення педагогічних переконань і управлінська діяльність Я.П. Ряппо” має за мету поглиблення, узагальнення і систематизацію знань студентів з історії української педагогіки.

Другий змістовий модуль спецсеминару „Аналіз науково-публіцистичних праць Я.П. Ряппо передбачає системне узагальнення творчого доробку педагога.

В умовах сьогодення потребують використання і подальшого розвитку наступні ідеї, запропоновані Я.П. Ряппо:

1. Ідея використання у загальних і вищих навчальних закладах групових і проєктних методів роботи. Це дозволить в нових умовах забезпечити високий рівень самостійності навчально-пізнавальної діяльності учнів і студентів, реалізацію принципу зв'язку навчання з життям.

2. Актуальною залишається ідея про піднесення статусу і рівня викладання у технікумах, вищих навчальних закладах, зокрема — на заочних відділеннях. Не втратили значимості пропозиції Я.П. Ряппо щодо проведення методичних семінарів, на яких досвідчені педагоги, що мають стаж практичної роботи, організують консультування і проводять зразкові заняття для молодих фахівців. Доцільним, на наш погляд, є введення в практику педагогічного процесу критичних оглядів інспекторів, педагогів-методистів, студентів випускних курсів щодо методичних підходів до викладання професорсько-викладацького складу.

3. Заслуговує творчого відновлення ідея організації освітнього процесу елементів комплексності у поєднанні загальної і спеціальної (профільної) складових змісту профільного, передпрофесійно-

го і професійного навчання. Слушним, на наш погляд, є відродження практики роботи предметних і циклових комісій саме в напрямі розробки і узгодження змісту робочих навчальних програм дисциплін і курсів професійного спрямування. Адже в умовах сьогодення невирішеною залишається проблема неоднорідного навантаження домашньою самостійною роботою учнів і студентів. У цьому плані доцільним є використання пропозицій Я.П. Ряппо щодо введення елементів наукової організації розумової праці у практику навчально-виховного процесу.

4. Актуальними в наш час є ідеї організації цілеспрямованої взаємодії навчальних закладів і установ загальнокультурного рівня для попередження і подолання проблем дитячої бездоглядності, безпритульності; відродження клубної роботи у сільській місцевості; залучення представників громадських об'єднань, майбутніх педагогічних працівників до соціально-педагогічної пропедевтичної виховної роботи. Потребують творчої педагогічної ретроспекції пропозиції Я.П. Ряппо про організацію пропедевтич-

них педагогічних практик, соціально-педагогічного стажування майбутніх педагогів саме у сільській місцевості.

Література

1. Ряппо, Я.П. Социальное воспитание на Украине / Я.П. Ряппо // Народное просвещение. — 1927. — № 4. — С. 24–33.
2. Шлях освіти й українська система народної освіти / Я.П. Ряппо // Шлях освіти. — 1927. — № 5. — С. 251–258.
3. Ряппо, Я.П. Система народної освіти на Україні: соціальне виховання, професійна освіта і наука / Я.П. Ряппо. — Харків : Держвидав, 1926. — 42 с.
4. Про роботу навчальних закладів і про керівництво вищою школою // Постанова РНК СРСР і ЦКВКП (б). — К., 1926. — 36 с.
5. Ряппо, Я.П. Технікуми України — здобуття Жовтневої революції / Я.П. Ряппо // Шлях освіти. — 1926. — № 10. — С. 1–18.

23.01.2013